

Etiska modeller

Det här är offlineversionen av *Etiska modeller*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/205/7854>

STANISLAV SUKHIN/SHUTTERSTOCK

Ord och begrepp

Ordlista: Etiska modeller

Dygd är en egenskap som en människa som anses vara moraliskt god har.

Dödshjälp innebär att någon gör något för att en svårt sjuk person ska dö fortare.

Konsekvens betyder 'resultat' eller 'effekt'.

Plikt betyder 'skyldighet' eller 'det vi bör göra'.

©GREENPEACE/ALEX CARVALHO/FLICHR (CC BY-SA 2.0)

Att värdera etiska val

Religionerna sätter in de etiska frågorna i ett perspektiv som höjer dem över vardagen. Människan blickar upp mot himlen för att få svar på frågor om rätt och fel, gott och ont enligt Guds "regelbok". Handlar jag efter min religions och min guds/mina gudars regler?

Men människors etiska val och handlande kan givetvis också värderas utifrån mer vetenskapliga etiska resonemangsmodeller.

Fyra vanliga etiska modeller är:

Pliktetik – ser bara på handlingen i sig, om den är rätt eller fel.

Konsekvensetik – ser också på vilka följder handlingen får.

Dygdetik – den handlande personens egenskaper – dygder, moral – avgör om handlingen blir god och rättvis.

Sinnelagsetik (avsiktsetik) – en persons avsikter avgör om en handling är god eller inte.

Pliktetik

Pliktetiken ställer upp *regler för vad som är rätt och fel*. När man sedan hamnar i etiska valsituationer följer man helt enkelt regelkatalogens "rätt och fel".

CRAIG MARSHALL/MINISTRY OF DEFENCE (UK)

De flesta religioner innehåller också levnadsregler och regler för vad som är rätt och fel. Syskonreligionerna judendom, kristendom och islam anser att Gud har formulerat och gett människan sådana regler, till exempel tio Guds bud eller islams fem pelare.

Men i praktiken är det omöjligt att alltid i alla situationer följa givna regler. En grundläggande regel är till exempel att inte döda. Men det finns situationer då denna regel inte efterlevs, till exempel att döda i krig, dödsstraff vid svåra brott eller aktiv dödshjälp.

Att leva efter regler förenklar livet. Ibland är det enkelt med regler eftersom de alltid fungerar och man behöver inte ifrågasätta dem. Ta till exempel trafikreglerna som alla är överens om och som därför gör att trafiken kan fungera på ett smidigt sätt.

I de flesta religioner har man den *gyllene regeln* som ledande princip: *Gör mot andra som du vill att de ska göra mot dig*. Detta är en heltäckande regel som kan hjälpa dig i ditt val i en etisk situation.

Judendom och islam är två exempel på religioner som bygger på regeletik. Dessa religioner arbetar ständigt med att tolka sitt regelverk.

Varje samhälle förändras – utvecklas – och med detta även synen och tolkningen av regler och normer.

Konsekvensetik

I en etisk valsituation gör vi det vi anser vara rätt för att uppnå ett *gott* resultat – en *god konsekvens*.

För att nå goda följder av våra handlingar kan vi ibland till och med tvingas göra en orätt handling för att resultatet ska bli gott.

Din bästa kompis kommer entusiastiskt till dig direkt från frissan och frågar vad du tycker om hennes nya och totalt ändrade hårstil. Du säger då inte att hon ser hemsk ut – som du egentligen tycker. I stället säger du att hon är fin i den nya frisyren, bara för att inte göra henne ledsen. Din osanna handling får då en god konsekvens.

MUANGSATUN/SHUTTERSTOCK

Men en rätt handling kan även leda till något ont. Du är hygglig och lånar ut din moped till en kompis för att han ska åka hem och hämta sin mobil. Din kompis råkar ut för en trafikolycka med svåra skador som följd. Din hyggliga och goda handling fick onda följder.

Dygdetik

Dygdetiken utgår ifrån personliga egenskaper – dygder – som den goda människan handlar efter i etiska situationer. Dygderna kan beskrivas som människans *moral*.

En *dygd* är ett *stabil* och *vanemässigt karaktärsdrag* hos personen som han eller hon använder i livssituationer för att göra det rätta – det goda.

Om en person anses ha dygden *mod* är det självklart och naturligt för denne att handla modigt i en konfliktsituation för att uppnå rättvisa. Handlingen blir rätt därför att personen visar mod i situationen och handlar för att förverkliga det goda – även om det innebär obehag för henne själv.

RUIGSANTOS/SHUTTERSTOCK

Den goda människan handlar alltså i etiska situationer med avsikten att resultatet blir gott, även om hon själv får uppleva obehag.

Den som inte handlar moraliskt, det vill säga inte handlar efter de goda dygderna, anser man är omoralisk och har *laster*. Till exempel: modig – *feg*, generös – *snål*, girig, *avundsjuk*, ärlig – *lögnaktig*, flitig – *lat* och så vidare.

Sinnelagsetik

Enligt sinnelagsetiken är det en persons *avsikter* som avgör om en handling är god eller inte. Därför pratar man ibland också om *avsiktsetik*.

MARCO CRUPI/SHUTTERSTOCK

Enligt sinnelagsetiken är frågan om vad som är rätt eller fel kopplat till den inställning man har (en persons *sinnelag*). Om dina avsikter, till exempel att hjälpa alla människor i din omgivning, är goda så räcker det för att motivera en handling.

Sinnelagsetik handlar alltså inte om resultaten eller hur en handling ser ut att vara, utan vad människan tänker och har för avsikt med sin handling. Om en människa skänker massor med pengar till välgörenhet för att kompensera en dålig handling är skänkandet av pengar alltså inte en god handling eftersom avsikten är att dölja eller kompensera en dålig handling.

Sammanfattning

Etiska modeller

- Människors handlingar kan värderas utifrån olika etiska modeller.
- Pliktetik – ser bara på handlingen i sig, om den är rätt eller fel.
- Konsekvensetik – ser också på vilka följder handlingen får.
- Dygdetik – den handlande personens egenskaper – dygder, moral – avgör om handlingen blir god och rättvis.
- Sinnelagsetik (avsiktsetik) – en persons avsikter avgör om en handling är god eller inte.

Det här är offlineversionen av *Etiska modeller*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/205/7854>